

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (peti senat)

z dne 5. junija 2014*

„Člen 101 PDEU — Povrnitev škode, ki je nastala zaradi kartela, prepovedanega s tem členom — Škoda, ki je nastala zaradi višje cene, ki jo je podjetje uporabilo zaradi prepovedanega kartela, v katerem ni bilo udeleženo (‘Umbrella pricing’) — Vzročna zveza“

V zadevi C-557/12,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Oberster Gerichtshof (Avstrija) z odločbo z dne 17. oktobra 2012, ki je prispela na Sodišče 3. decembra 2012, v postopku

Kone AG,

Otis GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

proti

ÖBB-Infrastruktur AG,

SODIŠČE (peti senat),

v sestavi T. von Danwitz, predsednik senata, E. Juhász, A. Rosas (poročevalec), D. Šváby in C. Vajda, sodniki,

generalna pravobranilka: J. Kokott,

sodni tajnik: V. Tourrès, administrator,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 12. decembra 2013,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za Kone AG H. Wollmann, odvetnik,

— za Otis GmbH D. Hauck in E. Hold, odvetnika,

* Jezik postopka: nemščina.

- za Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH in Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH A. Traugott in S. Riegler, odvetnika,
- za ThyssenKrupp Aufzüge GmbH A. Reidlinger, T. Kustor in E. Rittenauer, odvetniki,
- za ÖBB-Infrastruktur AG A. Egger, odvetnik,
- za avstrijsko vlado C. Pesendorfer, agentka,
- za italijansko vlado G. Palmieri, agentka, skupaj s P. Gentilijem, avvocato dello Stato,
- za Evropsko komisijo G. Meessen in P. Van Nuffel, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 30. januarja 2014,
izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 101 PDEU.
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med podjetji Kone AG (v nadaljevanju: Kone), Otis GmbH (v nadaljevanju: Otis), Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (v nadaljevanju: Schindler Aufzüge und Fahrtreppen), Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH (v nadaljevanju: Schindler Liegenschaftsverwaltung) in ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (v nadaljevanju: ThyssenKrupp Aufzüge), ki so bila udeležena v kartelu, ki se nanaša na vgradnjo in vzdrževanje dvigal in tekočih stopnic v več državah članicah, ter ÖBB-Infrastruktur AG (v nadaljevanju: ÖBB-Infrastruktur), hčerinsko družbo družbe Österreichische Bundesbahnen (avstrijske železnice), v zvezi z možnostjo zahtevati odškodnino za škodo, nastalo zaradi višje cene, uporabljene ob sklenitvi pogodb s podjetji, ki v teh kartelih niso bila udeležena.

Pravni okvir

- 3 Člen 1295 avstrijskega splošnega civilnega zakonika (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (v nadaljevanju: ABGB) določa:

„Vsaka oseba ima pravico zahtevati povrnitev škode od tistega, ki ji jo je povzročil po svoji krivdi; škoda je lahko povzročena s kršitvijo pogodbene obveznosti ali pa ni povezana s pogodbo.“
- 4 V skladu s členom 1311, drugi stavek, ABGB, za škodo odgovarja tisti, ki je „kršil zakon o preprečevanju naključne škode“ („zaščitni zakon“).

Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

- 5 Družbe Kone, Otis, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen, Schindler Liegenschaftsverwaltung in ThyssenKrupp Aufzüge so vsaj od 80-ih let dalje v velikem obsegu v več državah izvajale sporazum, s katerim so si razdelile trg dvigal in tekočih stopnic.
- 6 Evropska komisija je 21. februarja 2007 družbam Kone, Otis, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen in Schindler Liegenschaftsverwaltung naložila globo v skupni višini 992 milijonov EUR, in sicer zaradi njihove udeležbe v kartelih glede vgradnje in vzdrževanja dvigal in tekočih stopnic v Belgiji, Nemčiji, Luksemburgu in na Nizozemskem.

- 7 Oberster Gerichtshof je kot pritožbeno sodišče, pristojno za konkurenco, s sodbo z dne 8. oktobra 2008 potrdilo sklep z dne 14. decembra 2007, s katerim je Kartellgericht (sodišče, pristojno za konkurenco) družbam Kone, Otis in Schindler Aufzüge und Fahrtreppen ter dvema drugima družbama naložilo globe. Ker se je družba ThyssenKrupp Aufzüge odločila pričati, da bi bila deležna ugodne obravnave, ni bila udeležena v postopku, uvedenem na področju prava konkurence.
- 8 Cilj kartela iz postopka v glavni stvari (v nadaljevanju: zadevni kartel) je bil, da se podjetju, ki se mu daje prednost, zagotovi višja cena kot tista, ki bi jo lahko uporabil pod običajnimi konkurenčnimi pogoji. Z njim je prišlo do izkrivljanja konkurence in zlasti do izkrivljanja gibanja cen, do katerega bi prišlo pod običajnimi konkurenčnimi pogoji.
- 9 Predložitveno sodišče meni, da so se udeleženci tega kartela skušali uskladiti za znatno več kot polovico tržnega deleža v celotni Avstriji glede novih naložb. Pri več kot polovici zadevnih projektov je prišlo tudi do soglasne dodelitve enemu izmed njih, zaradi česar je bila konkretno dogovorjena vsaj ena tretjina tržnega obsega. Približno dve tretjini usklajenih projektov je bilo izvedenih, kot načrtovano. Pri eni tretjini primerov je prišlo do dodelitve projektov bodisi tretjim podjetjem (ki niso bila udeležena v kartelu) bodisi udeležencu kartela, ki se ni držal dogovorjene dodelitve in je ponujal po nižjih cenah. Ugotovljeno naj bi bilo, da so se tudi na bilateralni ravni projekti dodeljevali soglasno. Ravnanje udeležencev zadevnega kartela je povzročilo, da se tržne cene tudi v zadnjih letih pred 2004 skoraj niso spreminjale in da so tržni deleži teh udeležencev ostali skoraj enaki.
- 10 Družba ÖBB-Infrastruktur ob sklicevanju na „učinek zaščitne cene“ („umbrella effect“) od tožečih strank iz postopka v glavni stvari zahteva povrnitev škode v višini 1 839 239,74 EUR, ki ji je nastala, ker je od tretjih podjetij, ki niso bila udeležena v zadevnem kartelu, kupovala dvigala in tekoče stopnice po višjih cenah, kot bi bile določene, če ne bi bilo kartela, ker so ta tretja podjetja izkoristila njegov obstoj za to, da so določila višje cene.
- 11 Prvostopenjsko sodišče je zavrnilo zahtevo družbe ÖBB-Infrastruktur, pritožbeno sodišče pa ji je ugodilo.
- 12 Oberster Gerichtshof, ki so mu tožeče stranke iz postopka v glavni stvari predložile zadevo, se sprašuje o pogojih za uveljavljanje odgovornosti udeležencev kartela v smislu člena 101 PDEU in sodne prakse Sodišča, zlasti sodb Courage in Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465), Manfredi in drugi (od C-295/04 do C-298/04, EU:C:2006:461) ter Pfeiderer (C-360/09, EU:C:2011:389).
- 13 V skladu s sodno prakso avstrijskih sodišč bi morala oseba, ki na podlagi nepogodbene odgovornosti zahteva odškodnino, dokazati ustrezno vzročno zvezo in protipravnost, to je kršitev zaščitnega zakona v smislu člena 1311 ABGB.
- 14 Predložitveno sodišče navaja, da mora povzročitelj škode v skladu s pojmom ustrezne vzročne zveze odgovarjati za vse posledice, tudi naključne, ki jih je lahko *in abstracto* pričakoval, ne pa tudi za atipične posledice. Navedeno sodišče meni, da če ima tuje podjetje od kartela korist zaradi zaščitne cene, ni podana ustrezna vzročna zveza med kartelom in škodo, ki je morebiti nastala kupcu, ker gre za posredno škodo, ki je postranska posledica samostojne odločitve, ki jo je oseba zunaj kartela sprejela na podlagi lastnih premislekov glede upravljanja. Ugotovilo naj bi se, da so vpliv, ki ga ima na konkurenta tržni položaj, kot so ga oblikovali udeleženci kartela, gospodarske posledice, ki so jim zaradi tega podvrženi njegovo podjetje in njegovi izdelki, ter poslovne odločitve, ki jih ta konkurent sprejme, predvsem glede oblikovanja cen, odvisni od velikega števila dejavnikov, ki nimajo nobene zveze s tem kartelom.
- 15 Oberster Gerichtshof naj bi glede protipravnosti presodilo, da v skladu z doktrino o zaščitnem cilju določbe dejstvo povzročitve dejanske škode vodi do obveznosti povrnitve le, če protipravnost škode izhaja iz kršitve pogodbenih obveznosti, absolutnih pravic ali zaščitnih zakonov. Odločilno vprašanje naj bi bilo torej, ali je bil predmet določbe, ki jo je kršil povzročitelj škode, zaščita interesov

oškodovane osebe. To naj ne bi bilo tako v primeru zaščitne cene („umbrella pricing“), ki naj ne bi bila protipravna. Protipravna ravnanja udeležencev kartela naj bi se nanašala na oškodovanje oseb, ki kupujejo njihove izdelke po umetno visokih cenah. Škoda zaradi zaščitne cene nastopi zgolj kot postranska posledica zaradi samostojne poslovno motivirane odločitve osebe, ki ni udeležena v tem kartelu.

- 16 Predložitveno sodišče poudarja, da so stališča glede vprašanja, ali mora biti v pravu Unije zaradi škode, ki izhaja iz zaščitne cene, podana pravica do odškodnine, zelo različna tako v Nemčiji kot tudi v Avstriji. Zaradi primarne uporabe prava Unije je postavljeno vprašanje odločilnega pomena, ker obstajajo dvomi, ali je zavrnitev pravice do odškodnine v skladu z načelom učinkovitosti, kot ga je vzpostavilo Sodišče.
- 17 V teh okoliščinah je Oberster Gerichtshof prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je treba člen 101 PDEU (člen 81 ES, člen 85 Pogodbe ES) razlagati tako, da ima vsakdo pravico zahtevati odškodnino od udeležencev kartela tudi za škodo, ki mu jo je povzročil subjekt, ki ni udeležen v kartelu in ki v okviru povišanih tržnih cen dvigne cene za svoje proizvode bolj, kot bi to storil brez kartela („umbrella pricing“), zaradi česar je treba načelu učinkovitosti, kot ga zahteva Sodišče [...], pritrčiti na podlagi nacionalnega prava?“

Vprašanje za predhodno odločanje

- 18 Ker je vsebina členov 85 Pogodbe ES, 81 ES in 101 PDEU skoraj enaka, se bomo sklicevali le na zdaj veljavni člen 101 PDEU.
- 19 Predložitveno sodišče v predlogu za sprejetje predhodne odločbe v bistvu sprašuje, ali člen 101 PDEU nasprotuje razlagi in uporabi prava države članice, v skladu s katerim je iz pravnih razlogov izrecno izključena civilnopravna odgovornost podjetij, ki so udeležena v kartelu, za škodo, ki je nastala zaradi tega, ker je podjetje, ki ni udeleženo v kartelu, po zgledu dejavnosti navedenega kartela določilo višje cene od tistih, ki bi se uporabile, če kartel ne bi obstajal.
- 20 Opozoriti je treba, da člena 101(1) PDEU in 102 PDEU povzročata neposredne učinke v odnosih med posamezniki in za zadevne posameznike ustvarjata pravice, ki jih morajo nacionalna sodišča varovati (glej sodbe BRT in Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs, 127/73, EU:C:1974:25, točka 16; Courage in Crehan, EU:C:2001:465, točka 23, in Manfredi in drugi, EU:C:2006:461, točka 39).
- 21 Če nobena oseba ne bi mogla zahtevati odškodnine za škodo, ki ji je nastala zaradi pogodbe ali ravnanja, ki lahko omejuje ali izkrivlja konkurenco, bi se posegalo v polni  inek člena 101 PDEU in zlasti v polni  inek prepovedi iz njegovega prvega odstavka (sodbe Courage in Crehan, EU:C:2001:465, točka 26; Manfredi in drugi, EU:C:2006:461, točka 60; Otis in drugi, C-199/11, EU:C:2012:684, točka 41, in Donau Chemie in drugi, C-536/11, EU:C:2013:366, točka 21).
- 22 Tako lahko vsak zahteva odškodnino za škodo, ki jo je utrpel,  e obstaja vzročna zveza med navedeno škodo in omejevalnim sporazumom ali ravnanjem, ki je prepovedano s členom 101 PDEU (sodbi Manfredi in drugi, EU:C:2006:461, točka 61, in Otis in drugi, EU:C:2012:684, točka 43).
- 23 Pravica vsake osebe, da zahteva odškodnino za tako škodo, namreč krepil delovanje pravil Unije o konkurenci, saj lahko odvrata od pogosto prikritih sporazumov ali ravnanj, ki lahko omejujejo ali izkrivljajo konkurenco, in tako prispeva k ohranjanju  inkovite konkurence v Evropski uniji (sodbe

Courage in Crehan, EU:C:2001:465, točka 27; Manfredi in drugi, EU:C:2006:461, točka 91; Pfeiderer, EU:C:2011:389, točka 29; Otis in drugi, EU:C:2012:684, točka 42, in Donau Chemie in drugi, EU:C:2013:366, točka 23).

- 24 Ob neobstoju pravil Unije mora notranji pravni sistem vsake države članice na tem področju določiti podrobna pravila glede izvrševanja te pravice zahtevati odškodnino za škodo, nastalo zaradi kartela ali ravnanja, prepovedanega s členom 101 PDEU, vključno s tistimi glede uporabe pojma „vzročna zveza“, pri čemer je treba upoštevati načela enakovrednosti in učinkovitosti (sodba Manfredi in drugi, EU:C:2006:461, točka 64).
- 25 Tako pravila za pravna sredstva, ki zagotavljajo varstvo pravic, ki jih posamezniki imajo zaradi neposrednega učinka prava Unije, ne smejo biti manj ugodna od tistih, ki veljajo za podobna nacionalna pravna sredstva (načelo enakovrednosti), in ne smejo praktično onemogočiti ali čezmerno otežiti uveljavljanja pravic, ki jih daje pravni red Unije (načelo učinkovitosti) (glej sodbe Courage in Crehan, EU:C:2001:465, točka 29; Manfredi in drugi, EU:C:2006:461, točka 62; Pfeiderer, EU:C:2011:389, točka 24, in Donau Chemie in drugi, EU:C:2013:366, točka 27).
- 26 V zvezi s tem in, natančneje, na področju konkurenčnega prava ta pravila ne smejo posegati v učinkovito uporabo členov 101 PDEU in 102 PDEU (glej sodbe VEBIC, C-439/08, EU:C:2010:739, točka 57; Pfeiderer, EU:C:2011:389, točka 24, in Donau Chemie in drugi, EU:C:2013:366, točka 27).
- 27 Družba ÖBB-Infrastruktur je v zadevi v glavni stvari trdila, da je del škode, ki jo je utrpela, povzročil zadevni kartel, ki je dopuščal ohranjanje tako visoke tržne cene, da so lahko konkurenti, ki niso bili udeleženi v tem kartelu, sami imeli korist od te višje tržne cene, kakršna bi bila, če navedeni kartel ne bi obstajal, bodisi v smislu stopnje dobička ali v smislu zgoj preživetja, čeprav je bila njihova stroškovna struktura taka, da bi bili v normalnih konkurenčnih pogojih lahko izključeni iz trga.
- 28 Za zadevne stranke, ki so Sodišču predložile stališča, ni sporno, da je tak fenomen zaščitne cene („umbrella pricing“) v določenih okoliščinah priznan kot ena od mogočih posledic kartela. Po drugi strani tožeče stranke v postopku v glavni stvari v bistvu izpodbijajo možnost razlage prava Unije v smislu, da naj bi to dopuščalo odškodninske zahtevke, ki temeljijo na obstoju zaščitne cene („umbrella claims“).
- 29 V zvezi s tem je treba navesti, da je tržna cena eden od glavnih elementov, ki jih mora upoštevati podjetje pri določanju cene, po kateri ponuja svoje proizvode ali storitve. Če kartel ohranja umetno visoko ceno za določene proizvode in če so izpolnjeni določeni tržni pogoji, ki se nanašajo zlasti na naravo proizvoda ali velikost trga, ki ga pokriva ta kartel, ni mogoče izključiti, da se konkurenčno podjetje, ki ni udeleženo v kartelu, odloči določiti ceno svoje ponudbe v višini, višji od cene, za katero bi se odločilo v običajnih konkurenčnih pogojih, in sicer če navedenega kartela ne bi bilo. V takem okviru, tudi če se določitev cene ponudbe šteje za popolnoma samostojno odločitev, ki jo je sprejelo podjetje, ki ni udeleženo v kartelu, pa je treba ugotoviti, da je bilo to ceno mogoče sprejeti s sklicevanjem na tržno ceno, ki jo je izkrivil ta kartel in je zato v nasprotju s pravili konkurence.
- 30 Iz tega sledi, da je v nasprotju s trditvami družb Schindler Aufzüge und Fahrtreppen in Schindler Liegenschaftsverwaltung dejstvo, da je stranki podjetja, ki ni udeleženo v kartelu, pa ima vseeno ugodnosti od gospodarskih pogojev zaščitne cene, nastala škoda zaradi višje cene ponudbe, kot bi bila, če ta kartel ne bi obstajal, del mogočih posledic navedenega kartela, ki jih njegovi udeleženci ne morejo spregledati.
- 31 Glede nacionalne ureditve iz postopka v glavni stvari je iz predložitvene odločbe razvidno, da avstrijsko pravo izrecno izključuje odškodninsko pravico v položaju, kot je ta v postopku v glavni stvari, ker se za vzročno zvezo med nastalo škodo in zadevnim kartelom ob neobstoju pogodbenega razmerja

z udeležencem tega kartela šteje, da je bila pretrgana s samostojno odločitvijo podjetja, ki ni bilo udeleženo v navedenem kartelu, ampak je zaradi obstoja zadnjega določilo zaščitno ceno („umbrella pricing“).

- 32 Res je, kot je bilo opozorjeno v točki 24 te sodbe, da mora načeloma notranji pravni sistem vsake države članice določiti pravila glede uporabe pojma „vzročna zveza“. Iz sodne prakse Sodišča, navedene v točki 26 te sodbe, pa je razvidno, da morajo ta nacionalna pravila zagotoviti polni učinek konkurenčnega prava Unije (glej v tem smislu sodbo VEBIC, EU:C:2010:739, točka 63). Tako morajo ta pravila zlasti upoštevati cilj, ki mu sledi člen 101 PDEU, katerega namen je zagotoviti ohranjanje učinkovite in neizkrivljene konkurence na notranjem trgu ter tako cen, določenih glede na pravila svobodne konkurence. V teh okoliščinah je Sodišče, kot je navedeno v točki 22 te sodbe, presodilo, da mora biti z nacionalnimi pravili vsakomur priznana pravica zahtevati odškodnino za škodo, ki jo je utrpel.
- 33 Posegalo pa bi se v polni učinek člena 101 PDEU, če bi bila pravica vsakogar zahtevati odškodnino za nastalo škodo v skladu z nacionalnim pravom – izrecno in neodvisno od posebnih okoliščin primera – pogojena z obstojem neposredne vzročne zveze, pri čemer bi bila ta pravica izključena zaradi dejstva, da zadevna oseba ni bila v pogodbenem razmerju z udeležencem kartela, ampak s podjetjem, ki ni bilo udeleženo v kartelu, katerega politika cen pa je posledica kartela, ki je prispeval k izkrivljanju mehanizmov oblikovanja cen, ki urejajo konkurenčne trge.
- 34 Zato lahko žrtev zaščitne cene („umbrella pricing“) dobi odškodnino za nastalo škodo od udeležencev kartela, čeprav naj ne bi bila z njimi v pogodbenem razmerju, če se dokaže, da bi bila lahko posledica tega kartela glede na okoliščine tega primera in zlasti posebnosti zadevnega trga uporaba zaščitne cene s strani tretjih oseb, ki delujejo samostojno, in da teh okoliščin in posebnosti udeleženci navedenega kartela ne bi mogli spregledati. Predložitveno sodišče mora preveriti, ali so ti pogoji izpolnjeni.
- 35 Družbi Kone in Otis trdita, da so odškodninske tožbe za škodo, nastalo zaradi visokih cen, ki so posledica obstoja zaščitne cene, zahtevki za kaznovalno odškodnino, ker naj se zaradi škode, nastale družbi ÖBB-Infrastruktur, tožeče stranke iz postopka v glavni stvari ne bi obogatile. Vendar je treba navesti, da pravila na področju nepogodbene odgovornosti ne pogojujejo zneska škode, ki jo je treba povrniti, z ugodnostjo, ki jo ima tisti, ki je storil kršitev, in zaradi katere je nastala ta škoda.
- 36 Navedene tožeče stranke poleg tega trdijo, da taka odškodnina odvrča zadevna podjetja, da bi pomagala organom, pristojnim za konkurenco, preiskati zadeve, kar naj bi bilo v nasprotju z načelom učinkovitosti. Opozoriti pa je treba, da je program za ugodno obravnavo program, ki ga izvaja Komisija prek svojega obvestila o imuniteti pred globami in znižanju glob v kartelnih zadevah (UL 2006, C 298, str. 17), ki nima zakonske moči in za države članice ni zavezujoče (sodba Pfeleiderer, EU:C:2011:389, točka 21). Zato ta program za ugodno obravnavo posameznikom ne more odvzeti pravice, da pri nacionalnih sodiščih uveljavljajo povrnitev škode, nastale zaradi kršitve člena 101 PDEU.
- 37 Glede na vse zgoraj navedeno je treba na postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 101 PDEU razlagati tako, da nasprotuje razlagi in uporabi nacionalnega prava države članice, v skladu s katerim je iz pravnih razlogov izrecno izključena civilnopravna odgovornost podjetij, ki so udeležena v kartelu, za škodo, ki je nastala zaradi tega, ker je podjetje, ki ni udeleženo v kartelu, po zgledu dejavnosti navedenega kartela določilo višje cene od tistih, ki bi se uporabile, če kartel ne bi obstajal.

Stroški

- 38 Ker je ta postopek za stranke v postopkih v glavni stvari ena od stopenj v postopkih pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (peti senat) razsodilo:

Člen 101 PDEU je treba razlagati tako, da nasprotuje razlagi in uporabi nacionalnega prava države članice, v skladu s katerim je iz pravnih razlogov izrecno izključena civilnopravna odgovornost podjetij, ki so udeležena v kartelu, za škodo, ki je nastala zaradi tega, ker je podjetje, ki ni udeleženo v kartelu, po zgledu dejavnosti navedenega kartela določilo višje cene od tistih, ki bi se uporabile, če kartel ne bi obstajal.

Podpisi